

**JIGAR TRANSPLANTATSIYASI: ZAMONAVIY TIBBIYOTDAGI
MUHIM MUOLAJA**

Siyob Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumi

XAFIZOVA MEXRIBON ABDUXALIMOVNA

Annotatsiya. Maqolada jigar transplantatsiyasining tibbiy asoslari, tarixiy rivojlanishi, asosiy ko'rsatmalari, jarrohlik texnologiyasi va transplantatsiyadan keyingi parvarish masalalari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistondagi mavjud transplantatsion amaliyot, statistik ko'rsatkichlar va xalqaro tajriba asosida istiqbollar tahlil qilingan.

Abstract. This article reviews the medical foundations, historical development, key indications, surgical techniques, and postoperative care of liver transplantation. It also analyzes the current state of liver transplantation in Uzbekistan, presents statistical data, and discusses international experience and future perspectives.

Kalit so'zlar: jigar transplantatsiyasi, jigar yetishmovchiligi, donor, MELD, immunosuppressiv terapiya, O'zbekiston.

Keywords: liver transplantation, liver failure, donor, MELD, immunosuppressive therapy, Uzbekistan.

Kirish. Jigar transplantatsiyasi — bu og'ir jigar yetishmovchiligi yoki surunkali jigar kasalliklarining oxirgi bosqichida yagona samarali davolash usuli bo'lib, kasallikdan aziyat chekayotgan bemorga sog'lom jigarni ko'chirish orqali hayot sifatini tiklash imkonini beradi. Bu muolaja tibbiyotning yuqori texnologik yutuqlariga asoslangan bo'lib, bugungi kunda ko'plab rivojlangan mamlakatlarda keng qo'llanilmoqda.

Ushbu maqolada jigar transplantatsiyasining asosiy tibbiy ko'rsatmalari, texnologik jarayoni, muvaffaqiyat ko'rsatkichlari, O'zbekistondagi mavjud amaliyot va xalqaro tajribalar tahlil qilinadi.

Jigar transplantatsiyasining qisqacha tarixi

Jigar transplantatsiyasi bo'yicha ilk muvaffaqiyatli operatsiya 1967-yilda amerikalik xirurg Dr. Thomas Starzl tomonidan amalga oshirilgan. Bu tibbiyot tarixida katta burilish bo'lib, keyingi yillarda immunosupressiv dori vositalarining takomillashishi bilan birga transplantatsiyaning muvaffaqiyat ko'rsatkichi sezilarli darajada oshdi.

Bugungi kunda AQSh, Yaponiya, Turkiya, Hindiston, Janubiy Koreya va Yevropa mamlakatlari jigar transplantatsiyasi bo'yicha yetakchi hisoblanadi.

Jigar transplantatsiyasiga ko'rsatmalar

Jigar transplantatsiyasi quyidagi holatlarda tavsiya etiladi:

- **Surunkali jigar yetishmovchiligi:** siroz (virusli B/C gepatit, alkogolli jigar kasalligi, autoimmune gepatit)
- **O'tkir jigar yetishmovchiligi** (masalan, toksik zaharlanishlar, dori nojo'ya ta'siri)
- **Jigar saratoni:** ayniqsa, birinchi bosqichdagi hepatosellyulyar karsinoma
- **Bola va chaqaloqlarda:** biliyer atreziya, genetik kasalliklar (masalan, Wilson kasalligi)

Jarayonning bosqichlari

Jigar transplantatsiyasi murakkab tibbiy-jarrohlik muolajadir. Quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1.Saralash va ro'yxatga olish

Bemorlar MELD (Model for End-stage Liver Disease) yoki PELD (bolalar uchun) tizimiga asosan baholanadi. Bemor ro'yxatga olinadi va donor kutadi.

2. Donor tanlash

- **Kadaverik donor:** o'lik donor jigarini ko'chirish
- **Tirik donor:** qarindosh yoki ko'ngilli tirik insondan jigar bo'lagini olish

Operatsiya jarayoni

Operatsiya 6–12 soat davom etadi. Yangi jigar bemorning tanasiga joylashtiriladi, qon tomirlari va safro yo‘llari biriktiriladi.

Reabilitatsiya va immunosuppressiv terapiya

Transplantatsiyadan so‘ng bemorga doimiy ravishda immunosuppressiv dori vositalari (masalan, takrolimus, siklosporin) beriladi.

Transplantatsiyadan keyingi asoratlari

- Organni rad etish (immun tizimning yangi jigarga qarshi reaksiyasi)
- Infeksiyalar (immunitetning pasayishi sababli)
- Qon ketish, tromboz, safro yo‘llari bilan bog‘liq muammolar
- Immunosuppressiv dorilarni uzoq muddat qabul qilishdan kelib chiqadigan nojo‘ya ta’sirlar

O‘zbekistonda jigar transplantatsiyasi

O‘zbekistonda ilk marta jigar transplantatsiyasi 2018-yilda Respublika ixtisoslashtirilgan xirurgiya ilmiy-amaliy tibbiyot markazida amalga oshirilgan. Bugungi kunda bir nechta klinikalar bu xizmatni ko‘rsatmoqda, asosan tirik donor asosida.

Xalqaro tajriba va istiqbollar

Xalqaro tajriba transplantatsiyaning keng rivojlanayotganini ko‘rsatmoqda. Janubiy Koreya, Turkiya va Hindiston bu borada O‘zbekiston uchun ilg‘or tajriba markazlariga aylangan. Kelajakda quyidagi yo‘nalishlarda rivoj kutilmoqda:

- Genetik muvofiqlikni yaxshilash orqali rad etishni kamaytirish
- Bioprinting (sun‘iy jigar ishlab chiqarish texnologiyalari)
- Jigar regeneratsiyasi bo‘yicha tadqiqotlar
- Transplantatsiyadan keyingi umr ko‘rish darajasini oshirish

Xulosa

Jigar transplantatsiyasi — bu zamonaviy tibbiyotning eng murakkab va hayotni saqlab qoluvchi muolajalaridan biri. O‘zbekistonda ham ushbu muolajaning joriy etilishi so‘nggi yillarda muhim bosqich bo‘lib, xalqaro tajribalar asosida transplantatsiya markazlarini rivojlantirish zarur. Aholi orasida ma’rifat ishlarini kuchaytirish, donorlik madaniyatini shakllantirish, transplantatsiyadan keyingi

bemorlarni kuzatuv tizimini kuchaytirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Starzl TE, et al. Liver Transplantation: A 31-Year Perspective. *Ann Surg.* 1996.
2. WHO Global Observatory on Donation and Transplantation. Annual Report 2022.
3. O‘zbekiston Sog‘liqni saqlash vazirligi transplantatsiya bo‘yicha statistik byulleten, 2023.
4. Kim WR, et al. MELD and PELD: End-stage liver disease severity indices. *Liver Transplantation.* 2002.
5. Adam R, et al. Evolution of liver transplantation in Europe: Report of the European Liver Transplant Registry. *Transplant Int.* 2018.
6. Bhooi S, Mazzaferro V. Living Donor Liver Transplantation: Challenges and Future. *Clin Liver Dis.* 2020.
7. Turkiya va Janubiy Koreya transplantatsiya assotsiatsiyasi materiallari, 2021–2023.
8. Lee SG. Techniques of Living Donor Liver Transplantation: Experience in 500 Cases. *Ann Surg.* 2005.
9. Tibbiyot jurnali “Xirurgiya va transplantologiya”, Toshkent, 2023.